

Post-migratie scholing van immigranten in Nederland

H.G. van de Werfhorst en F. van Tubergen

Van de Werfhorst is universitair hoofddocent Sociologie aan de Universiteit van Amsterdam. Van Tubergen is universitair docent Sociologie aan de Universiteit Utrecht.
h.g.vandewerfhorst@uva.nl

Migranten met een lage opleiding in het land van herkomst investeren minder vaak in Nederlandse scholing dan hoger opgeleide migranten. Turkse en Marokkaanse migranten investeren minder in scholing en maken relatief vaak hun opleiding niet af in verhouding tot Surinaamse en Antilliaanse migranten.

De arbeidsmarktpositie van immigranten wordt voor een belangrijk deel beïnvloed door het menselijk kapitaal dat zij in het bestemmingsland verwerven. Vooral taalvaardigheid speelt een belangrijke rol en ook scholing (Chiswick & Miller, 2002; Borjas, 1994). Er is echter nog weinig bekend over de determinanten van investeringen in menselijk kapitaal van immigranten. Hoewel er uitgebreid onderzoek bestaat naar taalverwerving van migranten (Espenshade & Fu, 1997; Van Tubergen & Kalmijn, 2005), is er nauwelijks iets bekend over de differentiatie in de investering in scholing na migratie. Slechts twee deugdelijke studies zijn hierover gepubliceerd, beide over Australië (Chiswick & Miller, 1994; Cobb-Clark et al., 2005).¹ Een belangrijke vraag die hierbij aan de orde wordt gesteld is of scholing in het land van herkomst en scholing in het bestemmingsland complementair zijn of substituten. Dit is ook de vraag die wij voor Nederland willen beantwoorden. We gaan na welke immigranten investeren in scholing in Nederland, in welke mate men succesvol is in het afronden van scholing en wat het niveau is van het behaalde diploma. We onderzoeken dit door te kijken naar vier grote migrantengroepen in Nederland (Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen).

Post-migratiescholing in Nederland

Wetenschappelijk inzicht in postmigratie investeringen in scholing is belangrijk om ten minste drie redenen. Ten eerste is het van belang te weten of verschillende vormen van menselijke kapitaalverwerving complementair zijn of substituten. Van initiële scholing en baangerelateerde training weten we dat deze complementair zijn: hoger opgeleiden volgen vaker een beroepsgerelateerde training dan lager opgeleiden (Van Smoorenburg & Van der Velden, 2000). Of deze complementariteit zich uitstrekt over landsgrenzen met betrekking tot twee vormen van initiële

scholing (in het land van herkomst en het bestemmingsland), valt nog te bezien. Een bekende verklaring voor complementariteit is dat (eerdere) scholing een indicator is van leervermogen (Brunello & Medio, 2001). Dit doet vermoeden dat ook premigratie- en postmigratiescholing complementair zijn. Echter, het is ook mogelijk dat juist migranten die weinig scholing hebben genoten in het land van herkomst relatief veel in scholing investeren. Zij hebben, vanwege hun relatief beperkte arbeidsmarktwaarde, lagere opportuniteitskosten (gederfde inkomsten). Ook kunnen hoger opgeleide migranten wellicht beter concurreren met de autochtone beroepsbevolking, waardoor met name lager opgeleide migranten profijt hebben van scholing na migratie (Borjas, 1994). In dat geval zouden premigratie- en postmigratiescholing substituten zijn.

Een tweede reden waarom het belangrijk is om postmigratiescholing van immigranten te onderzoeken is dat het inzicht geeft in mogelijke verschillen *tussen* etnische groeperingen. Vanwege onbekendheid met het Nederlandse schoolstelsel en een geringere beheersing van het Nederlands, kost het Turkse en Marokkaanse migranten mogelijk meer inzet en tijd om succesvol een onderwijsprogramma te doorlopen dan Surinamers en Antillianen. Dit leidt mogelijk tot een lagere bereidheid om scholing te volgen en een grotere kans om gestarte opleidingen niet af te ronden. Anderzijds zijn Surinaamse en Antilliaanse onderwijskwalificaties juist vanwege de overeenkomsten met het Nederlandse onderwijssysteem gemakkelijker om te zetten dan die uit Turkije en Marokko. Dit zou betekenen dat Turkse en Marokkaanse migranten juist relatief vaak in scholing investeren.

Een derde reden waarom we postmigratiescholing onderzoeken is dat we hiermee inzicht krijgen in verschillen *binnen* de etnische groeperingen in de kansen die men verwerft op de arbeidsmarkt. Als pre- en postmigratiescholing substituten zijn, kunnen we concluderen dat ongeschoolde migranten hun achterstand op de arbeidsmarkt inlopen; de scholingsverschillen met in het herkomstland geschoolde migranten worden dan kleiner naarmate men langer in Nederland woonachtig is. Als echter blijkt dat beide vormen van scholing complementair zijn, betekent dit dat het menselijk kapitaal verder gedifferentieerd

¹ Ook Borjas (Borjas, 1982) en Hashmi (Hashmi, 1987) onderzochten de relatie tussen scholing in het land van herkomst en het bestemmingsland (voor de VS). Volgens Chiswick en Miller (Chiswick & Miller, 1994) is dit empirisch geen ideale studie omdat er geen afzonderlijke metingen werden gebruikt voor scholing in landen van herkomst en bestemming. Wij gebruiken wel afzonderlijke empirische indicatoren van beide vormen van scholing.

raakt tussen geschoolde en ongeschoolde migranten. Als een gevolg daarvan zouden de verschillen op de arbeidsmarkt tussen migranten met een lage en een hoge opleiding behaald in het land van herkomst juist toenemen.

Resultaten: scholing van immigranten

We onderzoeken scholing onder migranten aan de hand van data afkomstig uit het enquêteonderzoek Sociale Positie en Voorzieningengebruik Allochtonen (SPVA) (ISEO/SCP; 1988, 1991, 1994, 1998 en 2002). Deze data zijn representatief voor de vier bestudeerde etnische groeperingen. Vanwege de beschikbaarheid van relevante variabelen richten we ons op eerste-generatie mannelijke migranten die naar Nederland kwamen op de leeftijd van 18 tot en met 64 jaar.

In tabel 1 staat een beschrijving van de verdeling van scholing in het land van herkomst en scholing in Nederland. Hierin is te zien dat ongeveer twintig procent van de immigranten uit de steekproef na migratie naar Nederland in scholing investeert, maar dat slechts de helft daarvan de gevolgde opleiding succesvol afrondt. Onder de personen met hoogstens primair onderwijs in het land van herkomst (veruit de grootste groep) is het percentage dat onderwijs volgt veruit het laagst. In het onderste deel van tabel 1 blijkt verder dat het hoogst behaalde niveau van scholing positief samenhangt met het niveau van de scholing behaald in het land van herkomst.

Tabel 1. Onderwijsdeelname en niveau van behaald diploma van volwassen immigranten (percentages)

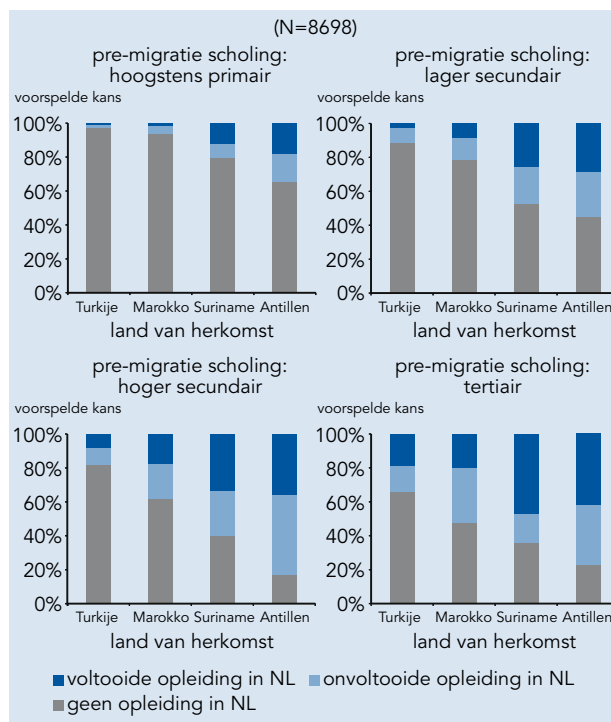
	pre-migratie scholing				totaal
	hoogstens primair onderwijs	lager secundair onderwijs	hoger secundair onderwijs	tertiair onderwijs	
onderwijsdeelname in Nederland (N=8698)					
geen scholing	91.9	62.7	52.3	48.0	79.3
onvoltooide scholing	4.8	18.6	25.5	23.7	11.0
voltooide scholing	3.2	18.7	22.2	28.2	9.7
totaal	100	100	100	100	100
niveau van behaald diploma (N=845)					
lager secundair	58.7	37.6	7.8	3.0	28.5
hoger secundair	30.7	48.0	27.2	16.0	34.0
HBO	7.8	12.4	44.4	45.0	25.4
universiteit	2.8	2.0	20.5	36.0	12.1
totaal	100	100	100	100	100

Bron: ISEO/SCP (1988, 1991, 1994, 1998 en 2002)

Om preciezere uitspraken te kunnen doen over de deelname aan het onderwijs (met of zonder diploma) en over het behaalde niveau, schatten we twee afzonderlijke logit modellen. Eerst schatten we een multinomiaal logit model ter voorspelling van de kans op (1) een onafgemaakte opleiding in Nederland, (2) een afgemaakte opleiding in Nederland en (3) geen opleiding in Nederland. Ten tweede schatten we een geordend logit model ter voorspelling van het behaalde opleidingsniveau. In deze modellen is een aantal controlevariabelen opgenomen.² In de figuren 1 en 2 staan de voorspelde kansen uit beide modellen weergegeven.

2 De volgende controlevariabelen zijn opgenomen: leeftijd bij migratie plus kwadratische term; migratiemotief (werk; studie; familie, anders); werkloosheidspercentage in jaar van migratie; verblijfsduur plus kwadratische term, en burgerlijke staat. In het model ter voorspelling van onderwijsdeelname is tevens een interactieterm tussen etnische groep en pre-migratie scholingsniveau opgenomen.

Figuur 1. Voorspelde kansen op onderwijsdeelname na migratie

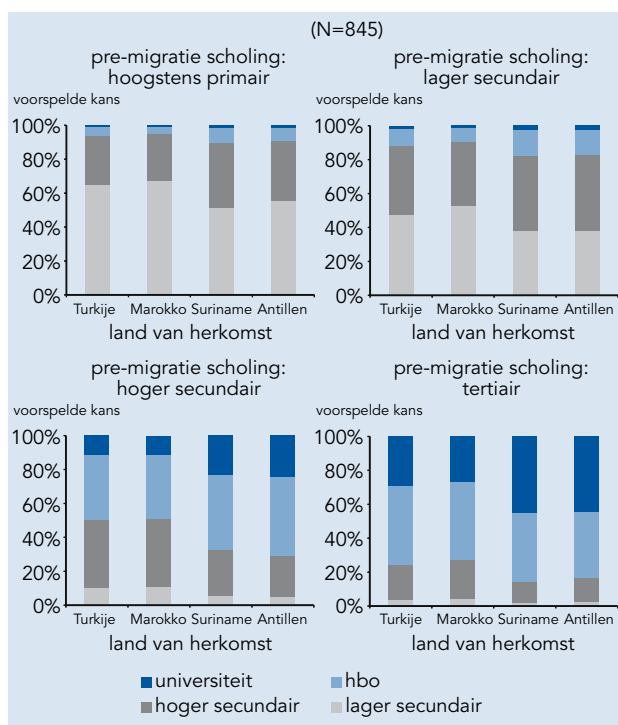

Bron: ISEO/SCP (1988; 1991; 1994; 1998; 2002).

Figuur 1 toont de voorspelde kansen op onderwijsdeelname in Nederland. Hierin is te zien dat migranten die bij aankomst in Nederland hoog zijn opgeleid vaker in scholing investeren in Nederland dan migranten die in hun herkomstland een lage opleiding hebben gevolgd. Onder de Turkse migranten met hoogstens primair onderwijs gaat bijvoorbeeld slechts drie procent naar school in Nederland, terwijl dit 35 procent is onder Turkse immigranten met een opleiding op tertiair niveau. Figuur 1 toont ook het belang van etnische herkomst, in het bijzonder de hogere onderwijsinvesteringen onder migranten uit Suriname en de Nederlandse Antillen. Onder de Antillianen met uitsluitend primair onderwijs gaat ongeveer 35 procent naar school in Nederland, tegenover drie procent van de Turkse migranten met een vergelijkbare opleiding. Onder hoger opgeleide Antillianen volgt een grote meerderheid scholing in Nederland (al dan niet succesvol). Opvallend is verder dat Marokkaanse immigranten vaker in Nederland naar school gaan (met of zonder succes) dan Turkse immigranten.

In figuur 2 staan de voorspelde kansen op het bereiken van vier verschillende opleidingsniveaus, onder voorwaarde van het hebben afgerond van enige vorm van scholing in Nederland. Deze figuur bevestigt grotendeels het bovengeschetste beeld: scholing in het land van herkomst is complementair met het niveau van scholing in Nederland. Wat verder opvalt, is dat onder de deels in Nederland opgeleide migranten, men vaak één opleidingsniveau hoger weet te behalen dan de hoogste opleiding in het land van herkomst. De meerderheid van de geschoolde migranten die voorafgaand aan hun migratie hoogstens primair onderwijs genoten hebben, behaalt een opleiding op lager secundair niveau. Onder de immigranten met lager secundair premigratie scholingsniveau behaalt de grootste groep een hoger secundair diploma. Onder de migranten met hoger secundair niveau behaalt een aanzienlijk deel uiteindelijk een tertiaire opleiding (HBO of universiteit). Er is echter ook een

Figuur 2. Voorspelde kans voor afronding van onderwijsniveaus in Nederland, onder degenen met voltooide scholing

Bron: ISEO/SCP (1988; 1991; 1994; 1998; 2002).

omvangrijke groep die in Nederland een opleiding volgt die vergelijkbaar is met het reeds behaalde niveau in het land van herkomst. Dit geldt meer voor Turkse en Marokkaanse migranten, voor wie het vermoedelijk moeilijker is om hun diploma's die behaald zijn in het land van herkomst te gelde te maken op de Nederlandse arbeidsmarkt dan voor Antillianen en Surinamers. Overigens zijn er, onder degenen die succesvol een opleiding hebben afgerond, geen etniciteitsverschillen meer in het behaalde scholingsniveau.

Conclusies en beleidsaanbevelingen

Onze analyse toont aan dat een grote meerderheid van migranten niet in scholing investeert in Nederland. Slechts twintig procent volgt een opleiding in Nederland; daarvan weet maar de helft een diploma te behalen. Surinaamse en Antilliaanse migranten investeren meer in scholing dan Turkse en Marokkaanse migranten. Dergelijke etnische verschillen zijn mogelijk te verklaren door de grotere bekendheid van Surinamers en Antillianen met het Nederlandse schoolstelsel en met hun betere beheersing van de Nederlandse taal.

Verder vinden we sterke aanwijzingen dat scholing in het land van herkomst en scholing gevolgd in Nederland complementair zijn. Migrantengroepen die in Nederland aankomen met een hogere opleiding investeren vaker in scholing in Nederland dan lager opgeleide migrantengroepen. Ze behalen tevens hogere diploma's. Dit betekent dat ongelijkheden die er bestaan binnen de etnische groeperingen vergroot worden na migratie. Overigens is deze complementariteit sterker onder Turken en Marokkanen dan onder Surinamers en Antillianen.

Een groot deel van de migranten in Nederland is niet in het bezit van een door de overheid geambieerde startkwalificatie (minimaal havo of mbo-2). Om deze ambitie te realiseren is het voor de overheid essentieel om zich te richten op laag opgeleide migrantengroepen, in het bijzonder migrantengroepen die de Nederlandse taal

niet goed spreken en die niet bekend zijn met het Nederlandse schoolstelsel. Onder hoogopgeleide migrantengroepen is het probleem minder groot. Ten eerste hebben zij al menselijk kapitaal opgebouwd in het land van herkomst. Ten tweede zijn zij het die relatief veel in Nederlandse scholing investeren.

Landelijk gezien vormen laaggeschoolden in toenemende mate een negatief-geselecteerde groep van kanslozen op de arbeidsmarkt, die bovendien sterk sociaal geïsoleerd is (Gesthuizen, 2004). Onder migrantengroepen met een lage opleiding en gebrekkige kennis van het Nederlands zal sociaal-economische marginalisering mogelijk nog sterker het geval zijn. Om dit te voorkomen moeten laaggeschoolde nieuwkomers (voor zover zij slecht geïnformeerd zijn over het Nederlandse onderwijs en het Nederlands minder goed beheersen) in staat worden gesteld om te investeren in scholing op lager secundair niveau en, om te voldoen aan de startkwalificatie, hoger secundair niveau. Dat kan door aangepaste onderwijsvormen aan te bieden die inzetten op het leren van de Nederlandse taal en tegelijkertijd aansluiten op de kennis die migrantengroepen hebben verworven in het herkomstland. Inburgeringscursussen, die tegenwoordig ook in herkomstlanden worden aangeboden, zouden niet langer uitsluitend in het teken moeten staan van Nederlandse taal en cultuur, maar ook sterker gericht moeten zijn op transitieproblemen in het onderwijs. ■

Herman van de Werfhorst en Frank van Tubergen

Literatuur

- Borjas, G.J. (1982) The Earnings of Male Hispanic Immigrants in the United States. *Industrial and Labor Relations Review*, 35, 343-353.
- Borjas, G.J. (1994) The Economics of Immigration. *Journal of Economic Literature*, 32, 1667-1717.
- Brunello, Giorgio & Alfredo Medio (2001) An explanation of international differences in education and workplace training. *European Economic Review*, 45, 307-322.
- Chiswick, B.R. & P.W. Miller (1994) The Determinants of Post-Immigration Investments in Education. *Economics of Education Review*, 13, 163-177.
- Chiswick, B.R. & P.W. Miller (2002) Immigrant Earnings: Language Skills, Linguistic Concentration and the Business Cycle. *Journal of Population Economics*, 15, 31-57.
- Cobb-Clark, D.A., M.D. Connolly & C. Worswick (2005) Post-Migration Investments in Education and Job Search: A Family Perspective. *Journal of Population Economics*, 18, 663-690.
- Espenshade, T.J. & H. Fu (1997) An Analysis of English-Language Proficiency among U.S. Immigrants. *American Sociological Review*, 62, 288-305.
- Gesthuizen, M. (2004) *The life-course of the low-educated in the Netherlands*. Nijmegen: ICS.
- Hashmi, A. (1987) *Post-Migration Investment in Education by Immigrants in the United States*. Unpublished Ph.D. thesis. Department of Economics, University of Illinois.
- ISEO/SCP (1988, 1991, 1994, 1998 en 2002) *Sociale Positie en Voorzieningsgebruik van Allochtonen*. Amsterdam: Data-Archiving and Networking Services.
- Van Smoorenburg, M.S.M. & R.K.W. Van der Velden (2000) The Training of School-Leavers. Complementarity or Substitution? *Economics of Education Review*, 19, 207-217.
- Van Tubergen, F. & M. Kalmijn (2005) Destination-Language Proficiency in Cross-National Perspective: A Study of Immigrant Groups in Nine Western Countries. *American Journal of Sociology*, 110, 1412-1457.